

LÆRERVEJLEDNING

Forløbets navn	Hvordan lyder konsonanten d?
Nøgleord/tags	Fonologisk opmærksomhed, lydprincip for enkeltbogstaver.
Evt. branchetoning	<p>Opgaverne og spillet er som udgangspunkt ikke rettet mod nogen bestemt branche, men underviseren kan branchetone forløbet fx ved at erstatte ord fra opgaverne og spillet med ord fra en specifik branche.</p> <p><u>Inspiration til branchetoning af opgave 1 (byggebranchen)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ord med blødt d erstattes, eksempelvis: 'fred' > 'hvidevare', 'forbedre', 'tilladelse', 'byggemarked', 'fladmejsel' eller 'udskifte'. • Ord med hårdt d erstattes, eksempelvis: 'drastisk' > 'bygningssdel', 'dryppe', 'industri', 'produkt', 'diameter' eller 'defekt'. • Ord med stumt d erstattes, eksempelvis: 'skulder' > 'indbo', 'indeklima', 'gelænder', 'spænde', 'håndvask' eller 'håndværker'.
Forløbets omfang	3-6 lektioner
Forløbets overordnede formål	<p>Konsonanten d volder en del vanskeligheder for ordblinde. Når ordblinde anvender LST, bliver de i mange tilfælde støttet i at stave ord rigtigt, men der er også ord, hvor LST ikke støtter i forhold til at stave et ord rigtigt. I disse tilfælde er det hensigtsmæssigt, at den ordblinde fx har viden om, at nogle konsonanter kan lyde på forskellige måder, herunder konsonanten d.</p> <p>Det overordnede formål er, at deltagerne får bevidsthed og viden om, hvordan konsonanten d kan lyde (hård d, blødt d og stumt d).</p>
Forløbets skriftsproglige færdighedsmål	Deltagerne skal erhverve viden om, at konsonanten d kan lyde på disse tre forskellige måder, og de skal styrkes i deres evne til at kunne identificere de tre forskellige måder, som d kan lyde på. Denne viden styrker deres samlede læse- og stavefærdighed.

Forløbet vigtigste delmål	<p>Deltagerne styrker deres</p> <ul style="list-style-type: none">- fonologiske opmærksomhed på de segmenter i talen, der staves med 'd': /d/ og /ð/ samt l-, n-, s- og bløde r-lyde (som ind imellem gengives med stumt d)- bogstavkendskab i forhold til konsonanten d (som har tre udtaler). <p>Deltagerne kan</p> <ul style="list-style-type: none">- identificere forskellige d-udtaler i skrevne ord- bruge opmærksomhed på d-udtaler i læsning og stavning af ord.
Deltagerforudsætninger	<p>Det er en forudsætning, at deltagerne kender standardlyden i forhold til konsonantlyden d (hårdt d), at de kender til det bløde d, og at de ved, at d kan være stumt.</p> <p>Hvis deltagerne ikke kender til eller ikke har viden om disse tre d-lyde, kan underviseren introducere deltagerne til, hvordan hårdt d og blødt d artikuleres (artikulationssted og artikulationsmåde) og informere om, at konsonanten d også kan være stum – gerne med forskellige ordeksampler på, at konsonanten d kan være stum i ord, hvor d kommer efter l, n og r og før s (fx hylde, tand, bord og stillads). Underviseren kan også skrive forskellige ord på tavlen og lave opvarmningsøvelser, hvor konsonantlyden d fx er hhv. hård og blød. Fælles opvarmningsøvelser ved tavlen vil under alle omstændigheder være godt at lægge ud med for alle deltagere.</p> <p>Underviseren kan gennemgå oversigten over d's lyde (som også er vist deltagerarket), før deltagerne begynder at lave opgaverne og/eller spille spillet. Oversigten kan kobles til opvarmningsøvelserne:</p> <p>Konsonanten d kan lyde på flere måder:</p> <ol style="list-style-type: none">1) Hårdt d, som i ordene: dame, dansker, blender2) Blødt d, som i ordene: mad, flad, skyderi3) Stumt, som i ordene kulde, pande, bord, pudse

	<p>Værd at vide: d kan være stumt efter: l n r</p> <p>d kan være stumt foran: s</p> <p>Underviseren gør også opmærksom på, at d udtales hårdt forrest i en stavelse med fuldvokal, fx dyb og ludo, og at d udtales blødt efter vokal, fx mad og seddel.</p> <p>NB Underviseren introducerer ikke, at d er stumt foran t (-dt, fx i kridt) under "Værd at vide", da d i denne position stort set altid er morfologisk gennemskuelig, og det derfor bedre kan betale sig at arbejde med morfemstrategier ved -dt.</p>
Hvad skal underviseren og deltagerne bruge?	Underviseren skal printe, klippe og eventuelt laminere brikkerne til spillet.
Referencer	Med inspiration fra: www.fonetik.dk , www.basby.dk , https://bogstavlyd.ku.dk/forside/

FORLØBET	
Lektion 1-6	<p>Mål for lektion 1-6:</p> <p>Deltagerne styrker deres</p> <ul style="list-style-type: none"> - fonologiske opmærksomhed på de segmenter i talen, der staves med 'd': /d/ og /ð/ samt l-, n-, s- og bløde r-lyde (som ind imellem gengives med stumt d) - bogstavkendskab i forhold til konsonanten d (som har tre udtaler). <p>Deltagerne kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - identificere forskellige d-udtaler i skrevne ord - bruge opmærksomhed på d-udtaler i læsning og stavning af ord.
	<p>Intro</p> <p>Underviseren fortæller, at deltagerne skal arbejde med, hvordan konsonanten d kan lyde, og at de skal lave opgaver og spille et spil, som styrker deres opmærksomhed på denne konsonantlyd. Når deltagerne er færdige med opgaverne og spillet, har de viden om, at konsonanten d kan lyde på tre forskellige måder: som hårdt d, blødt d og være stumt.</p>
	<p>Opgave 1-2</p> <p>Hvordan lyder konsonanten d?</p> <p>Opgaverne kan laves individuelt eller i fællesskab – bl.a. afhængigt af deltagerens forudsætninger. Hvis deltagerne har gode forudsætninger, og opgaverne laves individuelt, sørger underviseren for, at alle ved, hvad opgaverne går ud på ved at lave en af de første underopgaver i fællesskab.</p> <p>Hvis deltagerne er usikre i forhold til afkodning af ordene, kan de udmærket bruge talesyntese til formålet. Ved brug af talesyntese fokuserer de på, om de hører hårdt d, blødt d eller intet d i l-n-r-s-kontekster.</p>
	<p>Opgave 3</p> <p>Spil: Hvordan lyder konsonanten d?</p>

	<p>Spillet kan spilles som et vendespil, hvor hver deltager vender én brik ad gangen. Alle brikker ligger med bagsiden opad. Hvis en deltager svarer rigtigt på det fonologiske spørgsmål, får deltageren brikken og må vende endnu en brik. Hvis deltageren svarer forkert, lægges brikken tilbage med bagsiden opad, og turen går videre til den næste deltager. Det gælder om at få så mange brikker som muligt.</p> <p>Når en deltager svarer på det fonologiske spørgsmål, kan deltageren svare, at d'et er hårdt, blødt eller stumt. Deltageren kan også svare ved at producere selve konsonantlyden – dette gælder naturligvis ikke ved stumt d, hvor deltageren i sagens natur ikke kan producere en stum lyd. Her må deltageren fortælle, at d'et er stumt. Hvordan deltagerne skal svare, må underviseren sammen med deltagerne beslutte, inden spillet begynder. Fx kan der lægges en ekstra del ind, hvor deltageren både skal udtale ordet på brikken, som det lyder og (forkert) med en hård eller blød d-udtale (fx 'brænde' → /branə/ og */brandə/ eller 'kryds' → /kryds/ og */kryðs/.</p> <p>Der er en facitliste til spillet. Alle brikker har et nummer, som kan tjekkes i facitlisten.</p>
	<p>Opgave 4</p> <p>Stavning af ord med blødt d og hårdt d</p> <p>I denne opgave skal deltagerne anvende deres viden om blødt d og hårdt d i stavning. Alle deltagere får udlevet en kopi af opgaven. Underviseren introducerer ved at fortælle, at de skal lave en opgave, hvor de skal skrive det ord, der mangler i sætningen.</p> <p>De skal være opmærksomme og lytte til d-lyden (som enten er et blødt d eller et hårdt d) og stave ordet bl.a. ved at vurdere, hvor d-lyden er i ordet. Underviseren læser op fra oplæsningsarket og siger hele sætningen og gentager det ord/de ord, der mangler i sætningen. Deltagerne opfordres til at tænke højt og hjælpe hinanden undervejs.</p> <p>Opgave 5</p>

	<p>Er konsonanten d stum?</p> <p>I denne opgave fokuseres der på, at konsonanten d kan være stum. Der arbejdes med stumt d i forbindelse med disse bogstavkombinationer: -nd, -ld, -rd og -ds. Deltagerne bliver opmærksomme på, hvornår d med større og mindre sandsynlighed er stum.</p> <p>Deltagerne skal udtale forskellige ord med netop disse bogstavkombinationer, og de skal udtale dem med hhv. (forkert) med både hårdt d/blødt d og (korrekt) med stumt d. Derefter skal deltagerne ud fra hvad der lyder forkert og korrekt vurdere, om ordene har stumt d.</p> <p>Opgaven laves i fællesskab. Læreren lægger for og lægger særligt vægt på at vise, hvordan man forsøger sig med forskellige overudtaler af d. Læreren støtter også undervejs.</p>
	<p>Forslag til videre progression</p> <ul style="list-style-type: none">• Deltagerne kan læse en tekst, fx inden for et særligt fagområde/branche, og identificere ord med d. Deltagerne vurderer kvaliteten af d-lydene (hhv. blødt d, hårdt d eller stumt d). Underviseren og deltagerne kan også bestemme sig for kun at fokusere på ord med d, hvor deltagerne bliver i tvivl om/usikre i forhold til, hvordan d'et i ordet skal afkodes/lyder.• Underviseren finder andre stave- og læseopgaver, hvor der er fokus på, at deltagerne anvender deres viden om, hvordan d kan lyde. Det vil være relevant i forhold til at sætte det deltagerne har lært i spil i kontekster, hvor de skal bruge deres viden om d og fonologiske opmærksomhed i læsning og stavning. På https://bogstavlyd.ku.dk/forside/ er yderst brugbar i forhold til at finde relevante ord til forskellige læse- og staveopgaver.• Når deltagerne læser og staver i undervisningen, repeterer underviseren løbende, hvordan konsonanten d kan lyde i forhold til konkrete ord. Eksempelvis kan underviseren skrive nogle ord med d fra dagens undervisning op på tavlen og spørge deltagerne om, hvordan d'et lyder i hvert enkelt ord.• På https://bogstavlyd.ku.dk/forside/ finder underviseren ord til evalueringsopgaver.

	<ul style="list-style-type: none">• Via en morfologisk tilgang inddrager underviseren stumt d i forbindelse med ord med -dt.• Underviseren kan arbejde med koblingen mellem t og d; t kan lyde som /t/ i begyndelsen af en stavelse med fuldvokal (fx time og ventil), og som /d/ når der ikke følger fuldvokal efter (fx vinter og liter) og efter /s/ (fx stor og vist). I bøjningsmorfemet '-et' kan t lyde som blødt d (afhængig af deltagerens dialekt, fx i jysk, hvor ordet landet kan udtales med et hårdt d).• Underviseren laver eller finder opgaver til andre konsonanter. Det kunne eksempelvis være b, g, r, v, p, t, k og n.
--	---